

Who or What Was Worshipped at the Chet ha-Egel?

אבן עזרא

ועתה אחל לפרש דרך קצרה קצת הסוד .
חלילה חלילה שעשה אהרן ע"ז גם ישראל לא בקשו ע"ז, רק חשבו שמת משה שהסיעם מים סוף
כאשר פירש . כי ראו שהמן אינו יורד בהר סיני ומשה התעכב שם ארבעים יום. ואין כח באדם לחיות
זה הזמן בלא מאכל, כי הוא לא אמר להם מתי ירד. גם הוא לא ידע, כי השם אמר לו: עלה אלי ההרה
ושב שם עד שאתן לך לוחות הברית .
ומלת אלוהים –
כבוד חונה בצורת גויה...

והנה לכבוד השם נעשה, על כן בנה אהרן מזבח לפניו והכריז שיזבחו מחר לכבוד השם, וכן עשו
כאשר צום. וזו תשובת אהרן... וזהו: **אתה ידעת את העם כי ברע הוא**, כי אני לא עשיתי רע להם.
כי לא בקשו רק אשר ילך לפנייהם ולכבוד השם עשיתיו. רק בעבור שישראל היו מעורבים עם ערב
רב. וזהו: **כי ברע הוא ולא אמר רע הוא**, וחשבו מעטים מישראל שהיתה ע"ז והביאו זבחים והשתחוו
לו, ואמרו: **אלה אלוהיך ישראל** .

ואל תתמה, בעבור שהכתוב אומר: **כי שחת עמך סרו מהר** - כי לא כתוב כל עמך, הלא תראה כי לא
מעל בחרם רק עכן לבדו והנה כתוב: **חטא ישראל גם עברו גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם** והנה
כל עובדי העגל לשם ע"ז, שאמרו: **אלה אלוהיך ישראל** או הייתה כן במחשבתם לא היו רק שלשת
אלפים. והנה הם חצי עשירית עשירית המחנה .

והכלל: כי לא נעשה כהוגן ע"ד שנחשב לפתאים שהיה ע"ז. ואל תתמה בעבור שהתאנף השם באהרן.
כי זה בעבור שהיה הוא הסבה, כי הנה נענש עם משה אחיו על דבר מי מריבה ולא חטאו בזדון. וכתוב
עליהם: **לא האמנתם בי, מריתם, מעלתם** .

רמב"ן

"אשר ילכו לפנינו" - אלוהות הרבה אוו להם כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים והיה מורה
לנו הדרך נעלה בה לא ידענו מה היה לו עתה צריכין לאלוהות הרבה אשר ילכו לפנינו לשון רש"י ואין
לשוננו מכוון.

אבל הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושיו כי בידוע שלא היו ישראל סבורים
שמשה הוא הא-להים ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה
ממנו נעשה אלהים ועוד כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם
הזה או בעולם הבא אבל היו מבקשין משה אחר אמרו משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה שהיו

המסעים ע"פ ה' ביד משה (במדבר ט כג) הנה אבד ממנו נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו לא הא-ל אשר העלם כי יצטרכו לאיש א-להים.

וכן תוכל להבין זה מתשובת אהרן אל משה רבינו מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה (להלן פסוק כא) והיתה תשובתו ויאמרו לי קום עשה לנו אלהים וגו' ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש (להלן פסוקים כג כד) והנה אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אדוני (להלן פסוק כב) והוא כמוסיף על חטאתו פשע שאומר כי הם בקשו ממנו עבודה זרה ועשאה להם בידי ולמה לא יחר אפו ומה חטאה גדולה מזו אבל הענין כמו שאמרתי שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה וקבלו עבודת אלהות עליהם אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם וזה התנצלותו של אהרן טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפניהם במקומך אדני שלא ידעו מה היה לך ואם תשוב אם לא ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמם ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחריו כבראשונה וכן היה הדבר כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים ולא היה מהם חולק עליו כלל וכן תראה שלא הוכיחם ולא אמר להם כלום אבל בבואו במחנה וירא את העגל ומחולות מיד ברחו ממנו והוא לקח העגל וישרוף אותו וישק אותו להם ולא מאנו כלל ואלו היה להם לאלהים אין דרך שיניח אדם מלכו ואלהיו לשרפת אש הן ישרוף את תועבתם לעיניהם ולא יסקלוהו.

והנה אהרן הוא אשר הוציא הצורה הזאת כי הם לא אמרו לו מה יעשה שור או כשב או עז וזולתם וזהו מאמר החכמים שאמרו (סנהדרין סג) מלמד שאו לאלוהות הרבה כי הם לא ידעו במה יבחרו ואיזה הטוב להם ...

ור"א אמר כי במקום הזה אלהים כבוד חונה בצורת גויה... ואיננו נכון בעיני שלא נעשה העגל במלאכת חכמת המזלות להיות בצורתו חונה כבוד אין הדבר רק שעשו הצורה לכויין בעבודתה אל ענינה ...

תהלים ק"ו/י"ט-כ"ג

יט יַעֲשׂוּ-עֵגֶל בְּחָרֵב; וַיִּשְׁתַּחֲוּ, לְמַסְכָּה.

כ וַיִּמְירוּ אֶת-קְבוּדָם; בְּתַבְנִית שׁוֹר, אֲכַל עֵשֶׂב.

כא שָׁכְחוּ, א-ל מוֹשִׁיעֵם-- עֲשֵׂה גְדֻלּוֹת בְּמִצְרַיִם.

כב נִפְלְאוֹת, בְּאֶרֶץ חָם; נוֹרְאוֹת, עַל-יַם-סוּף.

כג וַיֹּאמֶר, לְהַשְׁמִידָם:

לְאֵלֵי, מִשֶּׁה בְּחִירוֹ-- עָמַד בְּפָרֶץ לִפְנֵי;

לְהַשִּׁיב חַמָּתוֹ, מִהַשְׁחִית.

בכור שור

עשה לנו אלהים – שופט ודיין, מנהיג ודָבָר, כמו 'נתתיך אלהים לפרעה' (שמות ז, א), וכמו 'עד האלהים יבא דבר שניהם' (שם כב, ח). וחס ושלום לא נתכוונו לעבודה זרה, ונתנית הטעם מוכיח, דקאמרי 'כי זה משה האיש', אלמא דבמקום משה רצו להעמידו. ומה שאמר דוד 'וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב' (תהילים קו, כ), הכי קאמר: שהמירו כבודם, משה שעשה לו הקב"ה ניסים ונפלאות על ידו, בתבנית שור, וישתחו למסכה לכבדה, ולא לשם עבודה זרה.

נחמיה ט/י"ח-י"ט

...ולא עזבתם אף, כי-עשו להם עגל מסכה, ויאמרו, זה אלהיך אשר העלך ממצרים; ויעשו, נאצות גדלות.

בראשית כ"ג

ויהי כאשר התעו אתי א-להים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר פעשתי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא.

הושע פרק ט:

י פענבים במדבר, מצאתי ישראל--קבכורה בתאנה בראשיתה, ראיתי אבותיכם; המה באו בעל-פעור, וינזרו לבשת, ויהיו שקוצים, כאהבם.

הושע יג/א

כדבר אפרים רמת נשא הוא בישראל ויאשם בבעל וימת.

מלכים ב פרק י

כג ויבא יהוא ויהונדב בן-רכב, בית הבעל; ויאמר לעבדי הבעל, חפשו וראו פן-יש-פה עמכם מעבדי ה'--כי אם-עבדי הבעל, לבדם. כד ויבאו, לעשות זבחים ועלות; ויהוא שם-לו בחוץ, שמנים איש, ויאמר האיש אשר-מלט מן-האנשים אשר אני מביא על-ידיכם, נפשו תחת נפשו. כה ויהי ככלתו לעשות העלה, ויאמר יהוא לרצים ולשלישים באו הכוס איש אל-יצא, ויכוס, לפי-חרב; וישלכו, הרצים והשלישים, וילכו, עד-עיר בית-הבעל. כו ויצאו את-מצבות בית-הבעל, וישרפוה. כז ויתצו, את מצבת הבעל; ויתצו את-בית הבעל, וישמהו למחראות (למוצאות) עד-היום. כח וישמד יהוא את-הבעל, מישראל. כט רק חטאי ירבעם בן-נבט, אשר החטיא את-ישראל--לא-סר יהוא, מאחריהם: עגלי הזהב, אשר בית-אל, ואשר בְדוּן. {פ} ל ויאמר ה' אל-יהוא, יען אשר-הטיבת לעשות הישר בעיני--ככל אשר בלבבי, עשית לבית אחאב: בני רבעים, ישבו לה על-כסא ישראל. לא ויהוא, לא שמר ללקת בתורת-ה' א-להי-ישראל--בכל-לבבו: לא סר, מעל חטאות ירבעם, אשר החטיא, את-ישראל.

הלכות עבודה זרה פרק א

א בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה עצת חכמי אותו הדור; ואנוש עצמו, מן הטועים. וזו הייתה טעותם: אמרו הואיל והא-ל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם במרום, וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו--ראויים הם לשבחם ולפארם, ולחלוק להם כבוד. וזה הוא רצון הא-ל ברוך הוא, לגדל ולכבד מי שגידלו וכיבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כיבודו של מלך.

ב כיון שעלה דבר זה על ליבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם ולפארם בדברים, ולהשתחוות למולן--כדי להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עיקר עבודה זרה.

ג וכך הם אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהם אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שירמיהו אומר "מי לא ייראך מלך הגויים, כי לך יאתה." --כלומר, הכול יודעין שאתה הוא הא-ל לבדך; אבל טעותם וכסילותם, שמדמין שזה ההבל רצונך הוא.